

ВЕЛИКА СРБИЈА

НОВИНЕ СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ
СПЕЦИЈАЛНО ИЗДАЊЕ, БЕСПЛАТАН ПРИМЕРАК

НОВИ САД, ОКТОБАР 2008.
ГОДИНА XIX, БРОЈ 3260

Од територијалне аутономије ка војвођанској државности

Пише: Проф. др Милијан Поповић

Увод

Аутономна Покрајина Војводина основана је Законом о установљењу и устројству Аутономне Покрајине Војводине Председништва Народне скупштине Србије 01.09.1945. године. То је био завршни акорд у процесу образовања Аутономне Покрајине Војводине. Овом завршном чину претходиле су одговарајуће одлуке, од којих су посебно значајне Резолуција VII Покрајинске конференције КПЈ за Војводину од 05.-06. априла 1945. године („Конференција се једногласно изјашњава за укључивање аутономне Војводине у федералну Србију“), Одлука Главног народноослободилачког одбора Војводине од 06. априла 1945. године да Војводина треба да уђе у састав федералне јединице Србије као аутономна покрајина, Одлука Скупштине изасланика народа Војводине у Новом Саду од 30.-31. јула 1945. године о сједињавању Војводине са Србијом и Одлука Трећег заседања АВНОЈ-а од 10. августа 1945. године којом се прихвата Одлука Прве скупштине изасланика Војводине „о прикључењу Аутономне Покрајине Војводине федералној Србији“.

Процес уласка Војводине као аутономне покрајине у федералну јединицу Србију није био без тешкоћа. Дуго су постојале озбиљне аспирације руководства у народноослободилачком покрету Хрватске на поједине делове војвођанског простора (пре свега Срема заједно са Земуном). Постојале су и друге комбинације: Војводина као федерална јединица и Војводина као Аутономна Покрајина Војводина која не би била у саставу федералних јединица (Србије или Хрватске) већ би била директно везана за федеративну Југославију. Међутим, разматрања ових и оваквих питања прелази намену овог текста.

I Аутономна Покрајина Војводина као територијална аутономија (1945/46-1963)

Аутономну Покрајину Војводину су образовали југословенски комунисти по руско-совјетском узору у склопу решавања националног питања.

Зашто су образоване само две аутономне јединице у федеративној Југославији и то само на подручју Србије (Аутономна Покрајина Војводина и Аутономна косовска-метохијска област), мада је било довољно основа да се образују ауто-

номне јединице и у другим федералним јединицама (посебно Хрватској)? Југословенски комунисти су Српски народ сматрали хегемонистичким народом. То је било гледиште Коминтерне. Отуда у пројектима преуређења Краљевине Југославије требало је што више ограничити положај Србије према рецепту „Слаба Србија, јака Југославија“. Тај рецепт су следили југословенски комунисти све до пропасти друге Југославије. Јосип Броз је био главни протагонист и гарант таквог концепта. У том свом ставу имао је главну подршку словеначких (Едвард Кардељ) и хрватских комуниста (Владимир Бакарић). Политичко и државно руководство је било послушно и није имало снаге да се одупире. Уосталом, сваки такав покушај био је сасецан у корену. У мери у којој је учвршћивао свој положај, Броз је, по свом укусу, бирао српске кадрове, одане и недовољно способне.

Аутономна Покрајина Војводина је образована као територијална аутономија. Она је постала уставна категорија (Устав ФНРЈ од 1946. године и Устав Народне Републике Србије од 1947. године). Устав Народне Републике Србије одредио је Аутономну Покрајину Војводину као део Народне Републике Србије (чл. 3 ст. 1 тач. 3) у којој она руководи привредом и културном изградњом Покрајине, управља привредним предузећима покрајинског значаја и доноси привредни план и буџет Покрајине; стара се о пуном остварењу равноправности свих националности Покрајине; обез-

СПЕЦИЈАЛНО ИЗДАЊЕ

беђује поштовање закона и чување права грађана; остварује опште руководство судовима; остварује руководство основним и средњим школама у оквиру општег просветног плана НРС; руководи пословима социјалног старања; руководи службом заштите народног здравља; управља културнопросветним установама покрајинског значаја; остварује руководство у свим пословима који се преносе законима и општим прописима ФНРЈ и НРС у надлежност Аутономне Покрајине Војводине (чл. 90).

Као највиши орган у Аутономној Покрајини Војводини одређена је Народна скупштина Аутономне Покрајине Војводине. Њен извршни орган је био Главни извршни одбор. Аутономна Покрајина Војводина имала је још и своје представнике у Већу народа савезног Парламента и свој Врховни суд. Врховни суд је био одређен као највиши орган правосуђа Аутономне Покрајине Војводине (чл. 143 ст. 2).

Највиши правни акт Аутономне Покрајине Војводине је био њен Статут. Њега је доносила Народна скупштина Аутономне Покрајине Војводине и подносила на потврду Народној скупштини Републике Србије.

Народна скупштина Аутономне Покрајине Војводине донела је свој Статут на свом другом редовном заседању 23. и 24. маја 1948. године. Статут садржи одредбе о организацији Аутономне Покрајине Војводине о њеној надлежности и надлежности њених органа и о правима националних мањина.

Треба подвући да су се главна права и обавезе Аутономне Покрајине Војводине односиле на вођење и остваривање политике националне равноправности. Уосталом, легитимност постојања Аутономна Покрајина Војводина је црпела из те чињенице. Скривени разлог њеног образовања (да се ослаби Србија!) истицао се у почетку, на политичким скуповима, а касније све ређе.

Положај Аутономне Покрајине Војводине није се битно мењао ни Уставним законом о основама друштвеног и политичког уређења и савезним органима власт и од 13. јануара 1953. године, а ни Уставом СФРЈ од 7. априла 1943. године.

Какав је значај имала Аутономна Покрајина Војводина у овом периоду (1945./46.-1963. године)? Она је по свом карактеру била административно-територијална јединица. Њен положај се фактички није изменио на боље увођењем самоуправљања од 1950.-1953. године односно стварањем интегралног система самоуправљања. Цео период владавине под Брозом и деценију после његове смрти био је обележен обликом тоталитарне владавине.

Једностраначки монопол (Комунистичке партије/Савеза комуниста) обезбедио је партократски систем владавине. У том систему главну улогу су имали партијски комитети и политичка полиција. Тај једноставни систем владавине описао је најбоље Милован Ђилас у свом спису *Нова класа*.

Руку на срце, није био много бољи положај ни федералних јединица. Одлуке су доношене у федералном партијском центру, у којем су главну улогу имали, поред Броза, Едвард Кардељ и Владимир Бакарић.

II Преображај Аутономне Покрајине Војводине у федералну јединицу (1964-1988/89)

Све промене у другој Југославији у економској, политичкој, културној и правној сфери покретане су из федералног партијског центра и од Јосипа Броза, неприкосновеног вође југословенских комуниста.

Тако је већ на VIII Конгресу СКЈ одржаном 1964. године наговештен пут далекосежних промена. Уместо до тада централизоване федерације, афирмација националних економија, децентрализација етатизма, и јачање федералних јединица и аутономних покрајина.

У свом реферату на VIII Конгресу СКЈ Јосип Броз је подвргао критици „бирократско-централистичке тенденције, које спутавају процесе међународне интеграције“. Такве тенденције доводе „до унитаристичког игнорисања друштвено-економске функције република и аутономних покрајина“.

Осми Конгресом СКЈ отворено је, дакле, национално питање. Оно је до тада било прекривено класним питањем. Национално питање је било потиснуто и о њему се уопште није говорило.

Дошло је до сукоба у руководству СКЈ које се, у протеклом времену, све више заоштравало. У жижи сукоба налазила се реформа федерације, њено слабљење, а јачање улоге република и аутономних покрајина.

До расплета је дошло на Четвртм пленуму ЦК СКЈ (Брионском) јула 1966 године. Александар Ранковић је проглашен носиоцем централистичких тенденција. Злоупотребе Службе државне безбедности су стављене њему на терет. Заједно са својом групом искључен је из СК.

Националне, а у ствари националистичке снаге однеле су победу. Била су широм отворена врата далекосежним променама у политичком и економском систему у правцу осамостаљивања федералних јединица и аутономних покрајина.

Политичке одлуке су претваране у правне. Потекла је река уставних амандмана 1967. године (I-VI). Амандманске промене су настављене 1968. године (VII-XIX), а довршене 1971. године (XX-XLII). Тим променама аутономне покрајине су добиле делом уставотворну власт (право да доносе уставне законе) и законодавну власт. Постале су конститутивни елемент југословенског федерализма. Добиле су и Службу државне безбедности и територијалну одбрану.

Новим тзв. Брионским Уставом од 1974. године некадашња централизована федерација претворена је у лабаву федерацију са бројним елементима конфедерализма. На бази овог федералног/конфедералног Устава донет је и Устав Аутономне Покрајине Војводине, те исте године.

У преамбули војвођанског Устава истакнуто је да је Аутономна Покрајина Војводина део Социјалистичке Републике Србије и конститутивни елемент југословенског федерализма, а у чл. 1 да је „у саставу Социјалистичке Републике Србије и Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“. То одређивање Аутономне Покрајине Војводине да је „део“ и у „саставу“ Социјалистичке Републике Србије је двосмислено. Ако је само у „саставу“, сутра не мора да буде, а ако је „део“, онда се не може лако одвајати од Републике Србије.

Променама у федералном Уставу и Уставу Републике Србије, Аутономна Покрајина Војводина постала је носилац уставотворне, законодавне, извршне и судске власти, са правима и обавезама које су биле готово индентичне са правима и обавезама федералних јединица. Имала је и свој Уставни суд, а стекла је и међународноправни капацитет. Скупштина Аутономне Покрајине Војводине пожурила је да својим Законом образује и Војвођанску академију наука и уметности, као још један атрибут своје државности. Била је представљена како у савезном Парламенту тако и у Председништву СФРЈ (новом, колективном шефу државе). Била је запажена њена жива законодавна активност. У кратком року донела је велики број закона. Владао је неприродан паралелизам у законодавству Републике Србије и Аутономне Покрајине Војводине.

Република Србија дошла је у тежак и готово немогућ уставноправни положај. Она се свела на тзв. ужу Србију. Била је под патронатом својих аутономних покрајина. Челници војвођанског политичког и државног руководства све су чешије одлазили на консултације у Загреб код Бакарића, а у Београд само на седнице федералних/конфедералних органа на којима су, по правилу, гласали против предлога Републике Србије.

Аутономна Покрајина Војводина је могла да преко својих органа блокира сваку измену Устава Републике Србије, јер без њене сагласности није била могућа измена Устава. Другим речима, Аутономна Покрајина Војводина је имала право вета док органи Републике Србије нису имали право да се мешају у рад органа Аутономне Покрајине Војводине, у доношењу одлука органа Републике Србије равноправно

су учествовали представници Аутономне Покрајине Војводине (Аутономне Покрајине Косово и Метохија).

Република Србија је била федерализована, а у неким елементима и конфедерализована. Али су зато аутономне покрајине добиле толики степен самосталности, да су биле практично изједначене са осталим федералним јединицама.

И кад данашњи аутономаши говоре о губитку војвођанске аутономије, они мисле на губитак атрибута државности које су добиле Брионском уставношћу. Њихово позивање на тзв. стечена права није легитимно. Постоји разлика у квалитету између територијалне аутономије и државе (федералне јединице).

III Враћање Аутономне Покрајине Војводине у корито уставности (1990-2006)

После Брозове смрти (1980) стекле су се претпоставке за измену уставног система. Југославија је ушла у свеопшту кризу: економску, политичку, културну, моралну и правну. Грађани Србије су били незадовољни уставним положајем Републике Србије, а њихови политички представници, тражили су равноправан положај Србије са осталим федералним јединицама. Остале федералне јединице, особито Хрватска и Словенија, а такође Аутономна Покрајина Војводина и Косово и Метохија, су грчевито браниле стечене позиције. Ипак, под притиском народа, прво је „лопустило“ војвођанско руководство (1988), а потом и косовско (1989).

Војвођанско руководство је лако пало, јер није имало довољно упоришта међу грађанима Војводине, особито у Српском народу. Кокетирање са Хрватским политичким и државним руководством и поједине манифестације сепаратистичких тежњи прешле су све подношљиве границе. Србима нису биле потребне две државе. Довољна је једна, Република Србија, али добро уређена, која је држава Српског народа, али и држава свих грађана који у њој живе.

Уставом Републике Србије од 1990. године Аутономна Покрајина Војводина поново је постала територијална аутономија. Државну власт врше само органи Републике Србије, а органи Аутономне Покрајине Војводине врше послове из свога делокруга који су утврђени Уставом Републике Србије и законом. Ти послови су изворни и поверени послови. У изворне послове спадају послови (права и обавезе) програмске природе (програми привредног, научног, технолошког, демографског, регионалног и социјалног развоја и развоја пољопривреде и села); буџетски послови (доношење буџета и завршног рачуна); нормативни послови (доношење одлука и других општих аката којима се уређују односи у којима се изражава специфичност Војводине, посебно у областима културе, образовања, службене употребе језика и писма националних мањина, јавног обавештавања, здравствене и социјалне заштите, друштвене бриге о деци, заштите и унапређивања животне средине, урбанизма и у другим областима утврђеним законом); организациони послови (овлашћење за образовање органа, организација и служби Аутономне Покрајине и уређивања њихове организације и рада) и извршни послови (обезбеђује извршавање покрајинских одлука и општих аката).

Поред изворних послова Аутономна Покрајина Војводина, преко својих органа, извршава законе, друге прописе и опште акте Републике Србије чије је извршавање поверено органима Аутономне Покрајине Војводине и доноси прописе за њихово извршавање када је то законом предвиђено.

Наведени послови органа Аутономне Покрајине Војводине налазе се у још увек важећем, Статуту Аутономне Покрајине Војводине донетом 1991. године.

Круг изворних послова Аутономне Покрајине Војводине проширен је Законом о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине од 2002. године. Ти послови груписани су у 24 целине, док 25 целина припада „надлежностима из осталих области“. Те целине су Култура, образовање, Службена употреба језика и писма, Јавно информисање, Здрав-

ствена заштита, Санитарни надзор, Здравствено осигурање, Пензијско и инвалидско осигурање, Социјална заштита, Правна заштита породице, Старијаштво, Борачка и инвалидска заштита, Заштита цивилних инвалида рата, Заштита и унапређење животне средине, Урбанизам, Грађевинарство, Стамбена област, Запошљавање, Привреда и Приватизација, Рударство и енергетика, Пољопривреда а) Подстицање пољопривредне производње; б) Пољопривредно земљиште, в) Сточарство; г) Рибарство; д) Унапређење пољопривредне производње; ђ) Шумарство; е) Ловство; ж) Водопривреда; з) Остале области; Робне резерве, Туризам и Спорт.

Двадесет пета целина односи се на разноврсне послове сврстане у десетак чланова (чл. 53 чл. 62) који се поверавају органима Аутономне Покрајине Војводине. Од тих послова можда је најважнији образовање функције Покрајинског браниоца (омбудсмана) и одређивање његових овлашћења као и начина њиховог остваривања (чл. 56).

Органи Аутономне Покрајине Војводине оређени Статутом су: Скупштина, Извршно Веће и органи управе.

Скупштина је представничко тело и највиши орган Аутономне Покрајине Војводине. Састоји се од 120 посланика који се бирају на непосредним изборима, тајним гласањем. Избор и престанак мандата посланика Скупштине уређује се Одлуком и избору посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине. Грађани сваке општине бирају најмање једног посланика. Посланик има право да се у Скупштини служи језиком и писмом чија је службена употреба утврђена Статутом. Радам Скупштине руководи председник, а у његовом раду помажу му један или више потпредседника и замењују га у случају његове спречености. Скупштина обавља нормативну функцију (доноси Статут, одлуке и друге опште акте, буџет и завршни рачун), организациону функцију (образује покрајинске органе управе, покрајинске организације и службе и уређује њихову организацију) изборну функцију (бира и разрешава председника и потпредседнике Скупштине, председника потпредседнике и чланове Извршног већа, председника и чланове радних тела Скупштине, секретара Скупштине и старешине које руководе радом покрајинских органа управе и покрајинских организација и служби и њихове заменике), контролну функцију (врши контролу над радом Извршног већа и других органа) и функцију програмирања (доноси програм привредног, научног, технолошког, демографског, регионалног, и социјалног развоја и развој пољопривреде и села у складу са планом развоја Републике Србије и утврђује меру за њихово спровођење). Скупштина може предлагати законе, друге прописе и опште акте које доноси Народна скупштина Републике Србије, расписује покрајински референдум и покрајински јавни зајам и одлучује о задуживању Покрајине, у складу са законом.

Извршно веће је извршни орган Скупштине. Оно извршава законе и друге прописе и опште акте Републике Србије чије му је извршавање поверено и доноси прописе за њихово извршавање кад је за то овлашћено. Извршно веће, из-

вршава одлуке и опште акте Скупштине и доноси акте за њихово извршавање. Важна су и овлашћења Извршног већа према покрајинској управи: утврђује начела за унутрашњу организацију покрајинских органа управе и покрајинских организација и служби, поставља и разрешава старешине у покрајинским органима управе и покрајинским организацијама и службама, осим оних којих бира и разрешава Скупштина, усмерава и усклађује рад покрајинских органа управе и покрајинских организација и служби, врши надзор над њиховим радом и поништава или укида њихове акте који су у супротности са одлукама и општим актима Скупштине и актима Извршног већа. Посебан значај имају овлашћења Извршног већа у погледу предлагања програма развоја, буџета и завршног рачуна Покрајине. Оно предузима мере за њихово извршење. Извршно веће за свој рад одговара Скупштини. Одговорност може бити и појединачна и колективна. У састав Извршног веће улази председник, потпредседници и чланови Извршног већа, као и старешине које руководе радом покрајинских органа управе.

Покрајински органи управе обављају послове покрајинске управе. То су покрајински секретаријати и други органи управе. Покрајински секретаријати и други органи управе извршавају законе, и друге прописе и опште акте Републике Србије за које су овлашћени; примењују одлуке и опште акте Скупштине и акт Извршног већа, а обављају и друге послове утврђене одлуком Скупштине.

Статут је највиши правни акт Аутономне Покрајине Војводине. Доноси га Скупштина уз претходно прибављену сагласност Народне скупштине Републике Србије. Предлог за промену Статута могу поднети, четрдесет хиљада бирача, једна трећина посланика и Извршно веће.

Како се из свега наведеног види, положај Аутономне Покрајине Војводине одговара уобичајеним стандардима који важе за територијалну аутономију у Европи.

После више од 100 година донет је Устав Републике Србије као суверене државе 2006. године. У одељку о територијалном уређењу, он садржи више одредаба о територијалној аутономији уопште, док се две непосредно односе на Аутономну Покрајину Војводину. Грађани имају право на покрајинску аутономију. То право остварују непосредно или преко својих слободно изабраних представника. Аутономне покрајине су надлежне у питањима која се „на сврсиходан начин, могу остваривати унутар, у којима није надлежна Република Србија”. Република Србија може поверити аутономним покрајинама поједина питања из своје надлежности, као што и аутономна покрајина може одлуком поверити јединицама локалне самоуправе поједина питања из своје надлежности. Аутономне покрајине у складу са Уставом и својим статутом самостално прописују уређење и надлежност својих органа и јавних служби. Скупштина је највиши орган аутономне покрајине. У аутономним покрајинама у којима живи становништво мешовитог националног састава омогућује се сра-

мерна заступљеност националних мањина у скупштинама, у складу са законом. Аутономне покрајине сарађују са одговарајућим територијалним заједницама, у оквиру спољне политике Републике Србије уз поштовање територијалног јединства и правног поретка Републике Србије. Аутономне покрајине су аутономне територијалне заједнице основане Уставом. Територија аутономне покрајине и услови под којима се може променити граница између аутономних покрајина одређује се законом. Аутономне покрајине у складу са законом уређују питања од покрајинског значаја у области: просторног планирања и развоја, пољопривреде, водопривреде, шумарства, лова, риболова, туризма, угоститељства, бања и лечилишта, заштите животне средине, индустрије и занатства, друмског, речног и железничког саобраћаја и уређивања путева, приређивања сајмова и други привредних манифестација, просвете, спорта, културе, здравствене и социјалне заштите, јавног информисања на покрајинском нивоу. Аутономне покрајине се старају о остваривању људских и мањинских права, у складу са законом утврђују симболе покрајине и управљају покрајинском имовином на начин предвиђен законом. Аутономне покрајине имају изворне приходе чије врсте и висину одређује закон. Законом се одређује учешће аутономних покрајина у делу прихода Републике Србије. Устав констатује постојање Аутономне Покрајине Војводине. Такође, одређује да буџет Аутономне Покрајине Војводине износи најмање 7 одсто у односу на буџет Републике Србије. Чланом 87 ст. 4 одређено је да ће се законом одредити имовина аутономних јединица (и јединица локалне самоуправе). Преостала три члана Устава Републике Србије (чл. 185-187) односе се на правне акте аутономних покрајина (статут, одлуке и друге опште акте), на надзор над радом аутономних покрајина (Влада може пред Уставним судом покренути поступак за оцену уставности или законитости одлуке Аутономне Покрајине Војводине пре њеног ступања на снагу) и на заштиту покрајинске аутономије (право жалбе Уставном суду ако се појединачним актом и радњом државног органа или органа јединице локалне самоуправе онемогућава вршење надлежности аутономне покрајине и право да се покрене поступак за оцену уставности или законитости закона и другог општег акта Републике Србије или опште акта јединице локалне самоуправе којим се повређује право на покрајинску аутономију).

Како се види, Устав Републике Србије од 2006. године у неколико ојачава положај аутономних покрајина.

IV Предлог новог Статута или предлог полуустава војвођанске полудржаве

Тзв. Војвођанско питање поново је било актуелизовано у јесен 2000. године када је на власт у Србији дошла тзв. Демократска опозиција Србије (ДОС). На децембарским изборима ДОС је однео убедљиву победу. У Скупштини Аутономне Покрајине Војводине изразиту превагу су добиле аутономашке снаге. За председника Скупштине изабран је Ненад Чанак, председник Лиге социјалдемократа Војводине.

Од 2001. године, појачавао се притисак аутономашких снага на лидере ДОС-а у Београду. Позивом на тзв. стечена права аутономаши су тражили да им се врати, како су говорили, одузета аутономија. Под њиховим притиском 2002. године донет је већ поменути Закон о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине. Овај Закон није могао да задовољи апетите аутономаша. Почетком 2003. године била је направљена радна верзија нацрта Основног закона Аутономне Покрајине Војводине. Било је планирано да се у нацрту Основног закона поведе расправа на седници Скупштине која је била заказана за 17. март 2003. године. Атентат на српског премијера Зорана Ђинђића извршен 12. марта 2003. године утицао је на одлагање расправе о нацрту Основног закона, а криза у коју је ушла Република Србија утицала је да се планирана расправа одложи на неодређено време.

Без обзира што никада званично није разматран нацрт Основног закона на седници Скупштине Аутономне Покрајине Војводине, тај нацрт је изузетно значајан, јер су у њему на отворени начин изложени главни циљеви аутономашких снага.

Већ по називу и по облику нацрт Основног закона увелико је одударао од природе основног правног акта територијалне аутономије. Назив „Основни закон” је у ствари само друго име за назив „Устав”. Да је то тако види се и по томе што је Савезна Република Немачка свој Устав од 1949. године назвала Основни закон. Са друге стране, облик замишљеног Основног закона од 159 чланова, такође, указује да се не ради о Основном правном акту територијалне аутономије – статуту, већ о уставу. Најзад, преамбула која прати Основни закон је карактеристика устава, а не највиших правних аката територијалне аутономије.

Основним законом се Аутономној Покрајини Војводини додаје и законодавна, и извршна и судска власт („У складу са правима и дужностима Аутономне Покрајине Војводине утврђеним Уставом Републике Србије и Основним законом, Аутономна Покрајина Војводина самостално уређује и остварује законодавну и извршну власт, као и судску власт из своје надлежности”, чл. 3 ст. 1). За органе Аутономне Покрајине Војводине предвиђена је чл. 72 супсидијерна надлежност у случају да органи Републике Србије, у оквиру својих права и дужности, својим правним актима нису регулисали друштвене односе. У том случају прописи органа Аутономне Покрајине Војводине важе и примењују се, док органи Републике Србије не донесу своје акте.

Скупштина Аутономне Покрајине Војводине одређена је као носилац законодавне власти. Поред других послова, она даје сагласност на промену Устава Републике Србије која се односи на положај, права и дужности Аутономне Покрајине Војводине тј. она може да блокира сваку промену Устава за коју процени да се њом нарушава статус Аутономне Покрајине Војводине; даје сагласност на закључивање и ратификацију међународних уговора из којих произилазе обавезе за Аутономну Покрајину Војводину; оснива и укида судове у складу са Основним законом; бира председника и судије Врховног суда Војводине; председника и судије судова опште надлежности и посебних судова и судије за прекршаје; именује и разрешава јавног тужиоца Војводине.

Основним законом уводи се бикамерализам у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине. Скупштину чине Веће грађана и Веће националних заједница. У Веће националних заједница посланици се бирају из националних заједница и то 10 из српске, 6 из мађарске, 4 из словачке, 4 из хрватске, 2 из румунске, 2 из русинске, 2 из националних заједница утврђених покрајинским законом. Како се види Срби као већински народ (65 одсто од укупног броја становништва, према попису од 2002.) остају у мањини у Већу националних заједница (10 посланика из српског народа а 22 из националних мањина којих по попису од 2002. године има 28 одсто од укупног броја становништва). С обзиром на ту околност један наш правни писац (Коста Чавошки) објавио је у „Књижевним новинама” (бр. 1059 од 01.-15. јуна 2004. године) рад под називом „Војводина – држава националних мањина”.

На држани карактер Војводине указују и одредбе о председнику Аутономне Покрајине Војводине. Председник Аутономне Покрајине Војводине, баш као прави шеф државе, представља Покрајину, указом проглашава покрајинске законе, предлаже Скупштини кандидата за председника Покрајинске Владе.

И одредбе о Покрајинској Влади указују на државни карактер Војводине. Влада, поред осталог, води политику Аутономне Покрајине Војводине, предлаже покрајинске законе, друге прописе и опште акте Покрајине, предлаже буџет и завршни рачун, доноси уредбе, одлуке и друге опште акте и појединачне акте за извршавање покрајинских закона и других прописа и општих аката Покрајине као и за из-

вршавање републичких закона када је то изричито стављено у њену надлежност. Аутономна Покрајина Војводина има, баш као и свака друга држава, и министарства, са сличном надлежношћу.

Основни закон установљава и Савет правосуђа и Врховни суд Војводине. У оквиру Врховног суда Војводине постоји и Одељење за посебну заштиту уставности и законитости. То Одељење оцењује сагласност покрајинских закона и других прописа са Основним законом. На тај начин, кроз ово Одељење Аутономна Покрајина Војводина, на мала врата, уводи и уставносудску функцију у свој правни систем.

У одељку о социјалноекономском уређењу предвиђа се оснивање развојне банке Војводине ради подстицања привредног и друштвеног развоја. Поред тога, законом се уређују врсте пореза, као и учешће јединица локалне самоуправе у пореским приходима.

Како се види, Основним законом је Аутономна Покрајина Војводина остала само по имену аутономна покрајина, а по суштини ентитет са статусом који поседују федералне јединице у федералној држави.

Лига социјалдемократа Војводине је „прерано отишла предалеко” (Хајдегер). Немачка и Ватикан, заједно са Великом Британијом и Сједињеним Америчким Државама одавно су одредили план за бившу Југославију (и другу и трећу). Тај план је открио Лорд Карингтон још на Хашкој конференцији 1991. године Републике бивше Југославије треба да постану државе. За Србију су направљена три анекса: један за Косово и Метохију, други за Рашку област и трећи за Војводину. Анекси дају велику самосталност наведеним областима. Замишљено је да се Србија конфедерализује, да би се потом од ње одвојиле наведене области, а Србија свела на предкумановску Србију тј. на бивши Београдски пашалук. Требало је прво, да Црна Гора изађе из федералне/конфедералне заједнице са Србијом, а потом да се прогласи независност Косова и Метохије тј. да се на српском државном простору створи нова држава – Косово. Кад се све то обави, требало је да на дневни ред дође северна српска покрајина – Аутономна Покрајина Војводина.

Од 2004.-2006. године распламсала се политичка борба у погледу доношења и посебно садржине новог Устава Републике Србије. Како је говорио Фердинанд Ласал половином 19 века, устав је однос друштвених односно политичких снага. На крају исцрпљујућих расправа направљен је компромисни предлог око кога су се окупиле најзначајније парламентарне странке, па је усвојен нови Устав Републике Србије. Он је потврђен да дводневном референдуму и проглашен на Митровдан, 08. новембра 2006. године.

Аутономашке снаге у Војводини оспоравају легалност донетог Устава. Оне истичу да Устав Републике Србије није прошао на референдумској потврди у Војводини. Устав је подржало само 42-43 одсто изашлих грађана на референдум. Аутономашки не виде једну очигледну чињеницу. Од грађана који су изашли на референдум у Војводини само десетак одсто није подржало Устав. Уосталом, Аутономна Покрајина Војводина није (изузев за аутономаше!) *corpus separatum*. Сабрају се гласови на целом државном простору, а не на једном његовом делу.

Од ступања новог Устава Републике Србије на снагу аутономашки се поново окрећу статуту Аутономне Покрајине Војводине. Циљ им је да обарају Устав, макар у неким елементима, управо кроз Статут, а то је правно бесмислено. Статутом као подзаконским актом не може се наравно довести у питање ни закон, а камоли устав.

Опет је Лига социјалдемократа Војводине, овог пута заједно са Демократском заједницом војвођанских Мађара изашла прва са нацртом новог Статута, 20. новембра 2007. године. Кад се овај нацрт пореди са нацртом Основног закона од 2003. године овај нацрт је, по предложеним решењима, знатно блажа варијанта. По одредбама Основног закона Аутономна Покрајина Војводина је исказана као држава

(република), а по одредбама нацрта Статута, као полудржава (полурепублика). Која решења садржи нацрт Статута, биће показано у даљем тексту, у делу који се односи на предлог Статута садашње скупштинске већине који је стављен на јавну расправу 16. септембра 2008. године, због тога што су та два нацрта готово индентична.

Очекивало се да ће после одржане конститутивне седнице новог скупштинског сазива проистекло из мајских избора, бити формирана Комисија за израду нацрта новог Статута у којој ће бити заступљени и опозициони посланици, сразмерно својој заступљености у Скупштини Аутономне Покрајине Војводине. Међутим, Комисија није била образована. Скупштинска већина, мимо уобичајене парламентарне праксе, преузела је на себе израду нацрта Статута. Тиме је показала своје недемократско лице.

Рад скупштинске већине на изради нацрта новог Статута био је обавијен велом тајанствености. Пролазили су летњи месеци, а јавност није обавештавана о раду посланичких група који чине скупштинску већину или неког њиховог ужег политичког или стручног тела. У додатку листа „Дневник“ изашао је, и то само на српском језику нацрт Статута Аутономне Покрајине Војводине. У уводној белешци обавештена је јавност да је Координационо тело посланичких група у Скупштини Аутономне Покрајине Војводине „За Европску Војвину“, „Мађарска коалиција“, „СПС-ПУПС-ПВРЕР и Лига социјалдемократа Војводине-Заједно за Војвину“ на седници одржаној 16. септембра 2008. год., прихватило текст нацрта Статута Аутономне Покрајине Војводине. Координационо тело је одлучило да се наведени нацрт упути на јавну расправу која ће трајати до 30. септембра 2008. године. У међувремену је 77 посланика скупштинске већине, без посланика Лиге социјалдемократа Војводине, упутило предлог Статута Аутономне Покрајине Војводине Скупштини Аутономне Покрајине Војводине на даљи поступак.

Разлика између нацрта и предлога Статута Аутономне Покрајине Војводине, више је правотехничке, а мање суштинске природе. Од важнијих промена, изостављени су ставови из нацрта Статута по којима је скупштина Аутономне Покрајине Војводине била надлежна да предлаже кандидате са територија Аутономне Покрајине Војводине за судију Високог савета судства, за јавног тужиоца у Државно веће тужилаца и за судију Уставног суда. Предлагачима Статута није било тешко да установе да су такве одредбе Статута супротне Уставу Републике Србије. Такође је изостављена одредба из нацрта Статута, садржана у чл. 48 алинеје 4 по којој тзв. Покрајинска влада доноси покрајинске уредбе, одлуке и друге опште акте ради извршавања „и покрајинских законских одлука“. Како се састављачима нацрта Статута омакла оваква грешка, можда би могла да објасни Фројдова психоанализа а посебно његова теорија омашки. И на другим местима унете су извесне исправке и ублажавања. Сада је, на пример, рубрум изнад чл. 16 „Међурегионална сарадња“, а не „Међународни односи“ како је стајало у нацрту Статута.

Предлог Статута Аутономне Покрајине Војводине у неким својим деловима подсећа на највиши правни акт једне аутономне територије а у неким деловима на Устав једне федералне јединице. Отуда предложени Статут није ни Статут, а ни Устав. То је полуустав војвођанске полудржаве (полуфедералне јединице).

Предлог Статута садржи преамбулу. Како нас учи историја уставног права, а какво је стање и у упоредном уставном праву данас, преамбула је карактеристика устава, а не статута територијалних аутономија. Поред тога, позивање на „историјско право грађанки и грађана Војводине“, ако се мисли на Српску Војвину из 19 века, није основано. Српска Војводина (1948/49-1860) била је једна врста персоналне аутономије у оквиру Аустријског царства. Она је подарена српском народу због његових заслуга у гушењу мађарске револуције. Ако се, мислило на Аутономну Покрајину Војвину као територијалну аутономију, образовану 1. септембра 1945. године, она није настала на темељу „историјског

права грађанки и грађана Војводине“ већ као облик решавања националног питања по руско-совјетском узору.

У првом делу предлога Статута који садржи „Основне одредбе“ (чл. 1 – чл. 19) садржано је неколико проблематичних а и неуставних чланова. Чланом 1 се одређује дефиниција Аутономне Покрајине Војводине. За Војвину се каже да је „у саставу Републике Србије“. Уместо речи „у саставу“ требало је да стоји да је „саставни део“ Републике Србије. Као што је већ напоменуто, овакво решење преузето је из Брионске уставности 1974. године. Брионским Уставом је био извршен уставни удар како на Југославију, тако и на Републику Србију.

Наведеним чланом је Аутономна Покрајина Војводина дефинисана као „вишенационална, вишекултурална и вишеконфесионална европска регија“, као „саставни део јединственог културног, цивилизацијског, економског и географског простора Средње Европе“. Дефинисање Аутономне Покрајине Војводине као европске демократске регије која је још уз то део јединственог културног, цивилизацијског, економског и географског простора Средње Европе, излази изван правних оквира Устава Републике Србије. Како је истакао проф. Ратко Марковић „оваква одређења (мисли се на дефиницију АПВ-МП) су пуке констатације и програмске декларације којима, како немају правно значење, није место у правном акту“ пошто Статут „није социолошка студија о њеном становништву“ (в. др Ратко Марковић, *Правна анализа нацрта Статута Аутономне Покрајине Војводине*, Печат бр. 31, 26. септембар 2008. године, стр. 8). Можда се оваквом дефиницијом АПВ открива скривена намера статутаписца (и политичких снага који иза њих стоје) да се Војводина, као демократска европска регија, нађе изван Републике Србије „интегрисана у европски систем региона“ (као што је писало у чл. 1 нацрта Статута АПВ).

Да се Војводина правно осамостаљује у односу на Републику Србију, видљиво је и из основних одредаба предлога Статута које се односе на територију, главни град и међународноправни субјективитет Војводине.

Одредбе садржане у чл. 3 предлога Статута односе се на територију АПВ. Тамо је, поред осталог, речено да се територија АПВ састоји „од географских области Бачке, Баната и Срема“. Помињање области Бачке, Баната и Срема има смисла у земљопису (за основну школу), а не у највишем правном акту АПВ. Уставом Републике Србије (чл. 182 ст. 4) одређено је да се територија аутономних покрајина и услови под којима се може променити граница између аутономних покрајина одређују законом и да се она може мењати само уз сагласност њених грађана израженој на референдуму, у складу са законом. Законом о територијалној организацији Републике Србије (чл. 27) прецизно је одређена територија Аутономне Покрајине Војводине. У наведеном члану наведене су територије 39 општина и територије 6 градова који чине територију Аутономне Покрајине Војводине. Ову законску одредбу требало је да преузме предлог Статута Аутономне Покрајине Војводине.

Чланом 10 одређен је главни град АПВ – Нови Сад. Овде се опет статутаписцима омакла омашка мада се можда свесно ишло на такво статутарно решење. Међутим, опште је познато да само државе имају своје главне градове. Како је Аутономна Покрајина Војводина територијална аутономија, а не држава (федерална јединица) предлогом Статута је могло да се одреди само седиште органа Аутономне Покрајине Војводине (у једном или, евентуално, више градова).

Грађани Новог Сада се сећају да је пред мајске изборе ове године на бројним билбордима у Новом Саду поред лика Ненада Чанка (озбиљног и забринутог за судбину Војводине) биле исписане речи „Нови Сад – мој главни град“. Вероватно је да је идеја о главном граду АПВ управо потекла од Ненада Чанка.

Чланом 16 успоставља се једна реч међународно правни субјективитет АПВ. У овом члану подарено је право Ауто-

номној Покрајини Војводини да „закључује међународне уговоре из области своје надлежности” и да оснива своја „представништва у регионима Европе и Бриселу” додуше „ради промоције и унапређивања својих привредних, научних, образовних, културних и туристичких капацитета”. Тачно је примећено да је *ius contrahendi* „обележје државне суверености (в. Коста Чавошки, *Државности Војводине и могућности сецесије*, Печат, бр. 32, 3. октобар 2008. године, стр. 8) и да „региони у оквиру унитарне државе никада немају међународни уговорни капацитет” (Исто, стр. 8). У осталом, Уставом Републике Србије којим је утврђена изворна надлежност АПВ, право закључивања међународних уговора није предвиђено. Исто тако, право оснивања представништава у регионима Европе и Бриселу не припада АПВ као територијалној аутономији већ искључиво држави (Републици Србији). Овлашћење да АПВ „може бити члан европских и светских удружења региона”, садржано у чл. 16, уколико нема сагласности овлашћених органа Републике Србије за то, није у складу са уставним и законским поретком Републике Србије.

Ни Војвођанска академија наука и уметности, предложена чл. 17 предлога Статута АПВ, није у складу са законом. Академија наука и уметности је пре свега, највиша научна установа. Уставом Републике Србије (чл. 283) подручје науке није утврђено као надлежност АПВ. Наука је ствар државе (Републике Србије), а не територијалне аутономија. Република Србије има своју Академију наука и уметности која је образована још у 19 веку (1841). Српска Академија наука и уметности има свој Огранак у Новом Саду. Зар то није довољно? Или је, можда, било потребно да се предвиди оснивање Војвођанске академије наука и уметности одлуком АПВ, како би се овој територијалној аутономији прибавио још један атрибут државности? Чудно је, такође, да се одредба о Војвођанској академији наука и уметности нашла међу основним одредбама предлога Статута када се зна да основне одредбе, по природи ствари, садрже начела која прожимају све остале делове Статута.

У чл. 19 наводе се правни акти АПВ. Међу њима наводе се и покрајинске скупштинске одлуке за које се каже да „имају значај закона на територији АПВ у питањима која су непосредно, на основу Устава надлежност, АПВ или која су законом одређена као питања од покрајинског значаја”. Рецимо да одлука Скупштине АПВ „има значај закона...” На мала се врата жели увести законодавна власт у Војводини, али на правно нестручан начин. У праву се користе речи „правна снага”, а не значај закона. Из тзв. покрајинске уредбе су супротне Уставу Републике Србије. Уредба је најважнији подзаконски општи правни акт и њега доноси Влада Републике Србије, као уосталом и у свим осталим државама са парламентарним системом власти.

И са чл. 26 предлога Статута, АПВ се покушава правно осамосталити у односу на Републику Србију. Газећи Устав Републике Србије, тим чланом се прописује који су службени језици и писма у АПВ, па се говори о примени иначе непостојећег латиничног писма српског језика „у органима и организацијама АПВ” и да ће се све то уредити „покрајинском скупштинском одлуком”. Међутим, чл. 10 Устава Републике Србије одређено је да су у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а да ће се службена употреба других језика и писама уредити законом. Наравно, у Уставу се нигде не помињу „покрајинске скупштинске одлуке”.

У одељку „Надлежности АПВ” у чл. 27 под 10 наводи се и „наука, иновације и технолошки развој”, мада Уставом Републике Србије (чл. 283) није предвиђена надлежност АПВ у овој области. Као и у неким другим питањима (оснивање Развојне банке Војводине, чл. 34 алинеја 15) узурпацијом се жели прибавити законодавна надлежност која припада Републици Србији.

Посебно је карактеристичан случај тзв. привременог уређивања садржаног у чл. 30 предлога Статута. У овом члану

се статуира овлашћење за органе АПВ (за Скупштину) да могу својим одлукама уређивати питања која нису обухваћена законом, као и питања о којима није донет закон. У првом случају „када је то од посебног интереса за грађане АПВ, и када се та питања могу успешније и сврсисходније уређивати унутар АПВ и на основу њених прописа”. У другом случају, довољно је да није донет закон. У оба случаја одлука Скупштине престаје да важи даном ступања на снагу одговарајућег закона. Очито је да и на овај начин органи АПВ узурпирају законодавну власт Републике Србије кријући се иза овлашћења која проистичу из Статута. И то се чини подзаконским актом, одлуком Скупштине!

Предлогом Статута (чл. 28) међусобни односи републичких и покрајинских органа „при извршавању закона и других републичких прописа” заснивају се на „правима и обавезама републичких и покрајинских органа и на њиховој сарадњи”. Овакво заснивање међусобних односа републичких и покрајинских органа преузето је из Брионске уставности, који се темељио и на систему друштвенополитичких заједница и њихових права и обавеза, мада је такав систем одавно напуштен у нашем уставном систему. Истим чланом предвиђа се могућност оснивања Сталне мешовите комисије састављене од представника Републике Србије и представника органа АПВ. Уместо односа субординације који се свуда у свету установљава између државе и њених територијалних аутономија, овде се предлаже установљење партнерских односа између наоко једнаких страна, републичких и покрајинских органа. Овакво решење из предлога Статута, Чавошки назива „обележјем државности Војводине” којим се АПВ „протоколорно изједначава са Републиком Србијом” (исто стр. 9).

Посебно забрињава оснивање покрајинских управних округа, два у Бачкој (Суботица и Сомбор), четири у Банату (Кикинда, Вршац, Зрењанин и Панчево) и једног у Срему (Сремска Митровица). Они се оснивају наводно због потребе „да се вршење одређених послова покрајинске управе” обавља „ван места седишта покрајинских органа управе”. Управни окрузи већ постоје у Републици Србији на целој њеној територији (дакле и Аутономној Покрајини Војводини) као један облик административне деконцентрације управне власти, тј. као облик ублажавања претераног централизма. Остављајући по страни могућност територијалног преплитања републичких и покрајинских управних округа, поставља се питање којој сврси треба да послужи покрајински управни окрузи? Да ли су и они вид административне деконцентрације покрајинске управне „власти”? Да ли је оправдано да АПВ као облик територијалне децентрализације за обављање својих изворних послова прибегава административној деконцентрацији? То не оправдају разлози целисходности, као у Републици Србији, јер изворних послова покрајинске управе, очито је, нема много. Да ли су разлози оснивања покрајинских управних округа сасвим другачији? На те скривене разлоге њиховог оснивања указује, у већ споменутом тексту, Коста Чавошки. Он каже да су покра-

јински управни окрузи тако образовани и територијално разграничени да Мађари добијају свој национални округ са седиштем у Суботици, у којој они, иначе, нису већина (Исто, стр. 9). У овој чињеници Чавошки види опасност „остварења и проблематизовање Мађарске мањине у Србији да би се пре или после приступило сецесији Суботичког округа и његовом припајању Мађарској” (Исто, стр. 10). Ако је стварна намера статутаписца да се формирањем Суботичког управног округа уведе територијална аутономија за Мађаре, по националном принципу, поставља се питање оправданости даљег постојања саме АПВ као вишенационалне аутономије. Наведено решење могло би, као зараза, да се прошири и на још неке делове Републике Србије. Колико би то могло да компликује ситуацију у Републици Србији, није тешко закључити.

Ево још једне одредбе садржане у чл. 40 предлога Статута која изазива забринутост. Одредбом наведеног члана установљава се у Скупштини АПВ Савет националних заједница као „посебно тело Скупштине”. Половину чланова тог тела треба да чине Срби а другу половину припадници националних мањина. Оно је предлогом Статута замишљено као саветодавно тело. Мишљење Савета националних заједница, као саветодавног тела, „обавезно се прибавља” када су на дневном реду Скупштине питања „која су посредно или непосредно у вези са остваривањем права” националних мањина, посебно у области културе, образовања, јавног информисања и службене употребе језика и писма. Оснивање Савета националних заједница је први корак у правцу увођења биклмерализма у Скупштину АПВ. Како је и раније поменуто, идеја дводомне Скупштине АПВ била је заступљена у нацрту Основног закона АПВ из 2003. године. Преко Савета националних заједница даје се националним мањинама несразмерно велики утицај. Њихови представници могу, ако желе и кад то замисли, да изазову парализу у раду Скупштине АПВ, коришћењем права вета. Тиме би они могли да се претворе у „хегемона Скупштине АПВ” (Чавошки). Савет националних заједница је непотребан из два разлога. Прво, представници националних мањина ће бити, сразмерно свом броју у укупном становништву Војводине, заступљени у Скупштини (а националних мањина има, према попису од 2002. године 28 одсто у укупном становништву Војводине). И, друго, и доношење Закона о националним саветима ће сва питања образовања, културе, јавног информисања и упо-

требе језика и писма бити пренета у њихову надлежност. А то су питања која су од значаја за очување националног идентитета.

И по називу извршног органа Скупштине АПВ предлог Статута много подсећа на Устав, а АПВ на државу (федералну јединицу). У члановима 47-59 говори се о Влади АПВ: њеном положају и одговорности, надлежности, саставу, неспојивости функција, избору, почетку и престанку мандата Покрајинске владе и њених чланова, интерпелацији, гласању о неповерењу Покрајинској влади и њеном члану, гласању о поверењу Покрајинској влади оставци Покрајинске владе, оставци и разрешењу члана Покрајинске владе, заштити председника и члана Покрајинске владе, о одлуци Скупштине о Покрајинској влади и Пословнику Покрајинске владе. Како се види, покрајински статутаписци су се, са становишта систематике много угледали на одговарајуће чланове Устава Републике Србије о Републичкој влади. Уместо назива „покрајинска влада”, боље је било задржати постојећи назив „Извршно веће”. Ако некоме овај назив смета, јер га подсећа, можда, на комунистички скупштински систем власти, уместо назива „Покрајинска влада” могао би да се користи назив „Извршни савет” као у бројним територијалним аутономијама у Европи или назив „Главни извршни одбор”, како се звао извршни орган Скупштине АПВ у време њеног оснивања 1945. године.

Закључак

Пут Војводине од 1945. године до данас, у политичком и правном смислу, био је кривуда. Првобитно образована као територијална аутономија, после 20 година свога постојања почиње да се креће у правцу федералне јединице, а Република Србија у правцу федералне државе. То је био период слабљења и дезинтеграције југословенске федерације, а јачања федералних јединица и аутономних покрајина. Притајене аутономашке снаге брзо су дигле главу. Политички, сарађивали су више са другим федералним јединицама, особито Словенијом и Хрватском, а са Републиком Србијом су стално били у сукобу. На бази Брионске уставности успостављена је власт у Аутономној Покрајини Војводини која је по свом квалитету, била готово истоветна са влашћу федералних јединица. Падом аутономашког руководства 1988. године створене су претпоставке да се одстране државне функције АПВ и да се она поново врати у корито територијалне аутономије. Од 2000. године, међутим, са доласком ДОС-а, под изговором демократизације и европеизације српског државног простора, поново васкрсавају аутономашке снаге. Њихова амбиција је претварање АПВ у федералну јединицу, за почетак. О томе сведочи предлог Основног закона Лиге социјалдемократа Војводине од 2003. године. Данашње аутономашке снаге, у свом преовлађујућем делу, имају исту тежњу као и Чанкова Лига социјалдемократа Војводине. Али њихова тактика је опрезнија. Иде се на поступно остваривање њиховог крајњег циља, претварања АПВ у федералну јединицу. Управо и садашњи предлог Статута АПВ говори у прилог изнетом мишљењу. Зато предлог Статута АПВ носи у себи унутрашње противуречности. Он зато није ни Статут, а није ни Устав. Зато га и зовем полууставом војвођанске полудржаве (републике). Коста Чавошки је још оштрије формулисао своје мишљење о статусу АПВ. Казао је да „он отвара две погубне могућности: стварање државе Војводине у држави Србији и сецесије Суботичког округа, а можда и целе Војводине” (исто, стр.10).

• **Оснивач и издавач:** др Војислав Шешелъ • **Главни и одговорни уредник:** Елена Божић Талијан • **Заменик главног и одговорног уредника:** Марина Томан • **Помоћник главног и одговорног уредника:** Момир Марковић • **Издање приредила:** Маријана Четојевић • **Техничко уређење и компјутерски прелом:** Северин Поповић • **Лектор:** Лазар Мацура • **Адреса редакције:** Трг победе 3, 11080 Земун • **Штампа:** ДОО „Драгић”, Ђорђа Јоановића 20, 23000 Зрењанин.